

■ УДК 78.071.2(477) ДЖАМАЛА

А. М. Бойко, аспірант, Харківська державна академія культури, м. Харків

ДЖАМАЛА ЯК ПРЕДСТАВНИК СПІВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Розглядаються характерні особливості вокально-виконавського стилю співачки Джамали. Її творчість, репрезентована нетрадиційним використанням полістилістики та політембровості, зумовлена значним впливом культурних та музичних традицій різних країн світу. Виконавський стиль співачки можна визначити як новий напрям розвитку сучасного українського естрадно-вокального мистецтва, який потребує детального дослідження.

Ключові слова: стиль, виконавський стиль, вокальне виконавство, Джамала, полістилістика, естрадне мистецтво.

А. Н. Бойко, аспірант, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ДЖАМАЛА КАК ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ВОКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ

Рассматриваются характерные особенности вокально-исполнительского стиля певицы Джамалы. Ее творчество, которое представлено нетрадиционным использованием полистилистики и политембровости, обусловлено значительным влиянием культурных и музыкальных традиций разных стран мира. Исполнительский стиль певицы можно определить как новое направление развития современного украинского эстрадно-вокального искусства, которое нуждается в детальном исследовании.

Ключевые слова: стиль, исполнительский стиль, вокальное исполнительство, Джамала, полистилистика, эстрадное искусство.

A. M. Voiko, postgraduate student, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

JAMALA AS A REPRESENTATIVE OF VOCAL CULTURE OF CONTEMPORARY UKRAINE

The article reviews the characteristic features of Jamala's vocal and performance style. Her creative work, represented by the non-traditional use of polystylistics and multi-timbral sound module, are significantly influenced by cultural and musical traditions of various countries of the world. The performing style of the singer can be defined as a priority development field of contemporary Ukrainian vocal show art, which requires detailed research.

Key words: style, performance style, vocal performance, Jamala, polystylistics, variety art.

Постановка проблеми. За останні десятиліття ХХ та початку ХХІ ст. естрадний спів став одним з найпопулярніших видів не тільки вокального, а й музичного мистецтва загалом. Така популярність зумовлена певними причинами, що пов'язані переважно зі сферою шоу-бізнесу, який глобально популяризує цей вид мистецтва, котре розраховане на масового слухача. Виникає необхідність вивчення виконавських стилів в естрадній музиці, які є поки що досліджені недостатньо.

Нерозглянутою є проблема аналізу виконавського стилю українських естрадних співаків на зламі кінця ХХ — початку ХХІ ст., серед яких особливе місце посідає пісенна творчість Джамали (справжнє ім'я Сусанна Джамаладінова).

Останні дослідження і публікації. Вокально-виконавський та музичний стиль досліджували такі мистецтвознавці: В. Москаленко, В. Медушевський, О. Шульпяков та ін. В. Медушевський вивчає музикознавство в контексті богословської проблематики, однак він написав статті: «К проблеме сущности, эволюции и типологии музыкальных стилей» [2], «Музыкальный стиль как семиотический объект», у яких розглядає квінтесенцію понять музичного, виконавського та композиторських стилів. В. Москаленко — автор наукової праці «Лекции по музыкальной интерперетации» [4], у якій останню лекцію він присвятив вивченню й аналізу виконавського стилю, обґрунтувавши дефініцію поняття стиль музичної творчості. О. Шульпяков у музикознавчих розвідках досліджував музичне виконавство: «Музыкально-исполнительская техника и художественный образ» [5], «Работа над художественным произведением и формирование музыкального мышления исполнителя».

У цих наукових працях мистецтвознавців можна спостерігати висвітлення загальних питань щодо музичного та виконавських стилів у контексті класичного мистецтва.

Проблеми становлення та розвитку українського вокально-естрадного виконавства розглядали М. Мозговий «Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні» [3] та М. Барановська «Естрадно-вокальна музика в Україні кінця ХХ — початку ХХІ ст.: тенденції розвитку» [1]. У цих та інших музикознавчих і культурологічних працях проаналізовано феномен стильового розмаїття в українській естрадній пісні в другій половині ХХ — на початку ХХІ ст. переважно на прикладах творчої діяльності українських вокально-інструментальних колективів та гуртів: «Арніка», «Воплі Відоплясова» («ВВ»), «Скрябін», «Друга ріка» та ін.

У наукових працях М. Мозгового, М. Барановської сучасне естрадно-вокальне мистецтво проаналізовано в контексті історичного

та культурологічного підходів, але генезу вокально-виконавського стилю в естрадній музиці, а саме у творчому набутку окремих співаків, розглянуто недостатньо. Розробленню цієї наукової теми присвячена ця стаття.

Мета статті — визначити особливості становлення і розвитку виконавської діяльності Джамали в контексті творчої діяльності співаків естрадного напрямку українського сучасного культурно-мистецького простору на початку ХХІ ст.

Виклад матеріалу дослідження. У культурно-мистецькому просторі ХХ ст. можна простежити тенденцію використання різних стилів в естрадному вокальному виконавстві. М. С. Барановська в статті «Естрадно-вокальна музика в Україні кінця ХХ — початку ХХІ ст.: тенденції розвитку» розглядає становлення українського естрадного вокального мистецтва з позицій трьох основних складових: рок, джаз та поп-музика [1, с. 7].

Чи можна стверджувати, що українське естрадне мистецтво базувалося виключно на цих трьох напрямках? Чи можна нівелювати вплив академічних вокальних традицій на сучасну естрадну музику? М. П. Мозговий, досліджуючи феномен української естрадної пісні, зазначав, що формування вітчизняного вокального мистецтва в 50–60 рр. минулого століття відбувалося на основі народного мелосу й класичних традицій (використання жанрів оперети, романсу, вальсу), а також академічної манери співу. Найвідоміші виконавці естрадного напрямку здобули переважно академічну освіту, а також набули цінного досвіду на оперних сценах [3, с. 8].

Отже, базуючись на дослідженні М. П. Мозгового, можна констатувати той факт, що в естрадному вокальному мистецтві минулого століття простежується явище стильового розмаїття, котре полягає також у змішуванні академічного й естрадного напрямів. Тому не можна визначити становлення українського естрадного виконавства, акцентуючи лише на таких складових, як джаз, рок та поп-музика, при цьому ігноруючи вплив академічного мистецтва на естрадну музику або диференціювати та позиціювати її як окремий напрям. Розглянемо феномен полістилістики в контексті міксування академічних і естрадних вокальних традицій у виконавській манері співаків ХХ ст.

Відомі корифеї радянського періоду такі, як А. Солов'яненко, М. Магомаєв, Л. Лещенко, увійшли в історію вокального мистецтва як виконавці, у творчості яких поєднані класичні й естрадні вокальні традиції. На основі академічного співу вони продовжили розвивати свою творчу кар'єру на естрадній сцені, при цьому досягли визнання та популярності. Пісенний репертуар цих виконавців містив змістовні, яскраво емоційні музичні твори, які набули зразкової інтерпретації.

Прикладом є українська народна пісня «Дивлюсь я на небо» у виконанні А. Солов'яненка, неаполітанські пісні в блискучій інтерпретації М. Магомаєва, проникливий голос Л. Лещенка в яскравій патріотичній пісні «День Победы». Змішаний тип виконавської манери, у якому естрадний репертуар та манера співу поєдналися з класичним вокальним стилем, був характерним для музичного мистецтва того часу. Тому можна стверджувати, що класичний стиль бельканто трансформувався та набув нового втілення в естрадному вокальному виконавстві. Отже, становлення естрадного виконавського стилю у ХХ ст. відбувалося на високому професіональному рівні, адже в ньому синтезувалися найкращі вокально-виконавські традиції та досягнення.

У наступному — ХХІ ст. в культурно-мистецькому просторі також можна простежити феномен стильового розмаїття, котрий репрезентувався в тенденції до міксування, поєднання стилів та жанрів. Серед відомих українських співаків естрадного напрямку, у творчості котрих зосереджуються елементи використання полістилістики, можна назвати В. Гришка, Т. Повалій, О. Пономарьова, Т. Кароль, Джамалу та ін.

Ці виконавці вирізняються серед інших наявністю професійної академічної музичної освіти, сильними голосами та витонченим естетичним смаком щодо вибору власного репертуару. Співаки завжди перебувають у творчому пошуку, при цьому вдосконалюючи виконавський стиль. Вони, деякою мірою, є продовжувачами вокальних традицій минулого століття, оскільки в основі їхньої виконавської манери — класична вокальна школа, котра органічно поєдналася з естрадною манерою співу. Синтезування стилів допомагає виконавцеві по-новому розкрити свій творчий потенціал, удосконалити й урізноманітнити пісенний репертуар з метою досягнення вершини творчої діяльності. Таким чином, упровадження та поєднання класичних і естрадних вокальних традицій у творчій діяльності співака є оптимальним вибором для нього.

Слід зазначити, що чим більше вокаліст експериментує і втілює у свою пісенну творчість різні стильові прийоми, вокальні манери, тим неординарніше можна аналізувати й оцінювати його виконавський стиль. У цьому контексті слід виокремити творчість відомої української співачки та композитора Джамали. В. Москаленко зазначав, що поняття індивідуального музичного стилю склалося тоді, коли його можна було асоціювати з масштабами значної особистості [4, с. 231].

Саме такою є Джамала — яскраво творчою, неординарною, талановитою особистістю. Головна особливість її творчої діяльності полягає в тому, що в ній акумулювалися різні вокально-виконавські стилі.

Співачка постійно експериментує зі значною кількістю вокальних манер та демонструє результат у своїх сольних альбомах. Вона стала відомою не тільки як вокалістка, але і як автор текстів та композитор власних пісень, тому аналізувати її творчість можна з різних підходів. Зазначимо, що Сусанна досягла творчого успіху не тільки в Україні, а й за її межами, у таких країнах, як Росія, Німеччина, Італія, США та ін.

Загальновідомим є той факт, що Джамала здобула спеціальну професійну освіту в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського (Київська консерваторія), у якій навчалася класичного вокалу [4].

Навчання академічного співу допомогло їй опанувати інші за стилями вокальні манери, професійно розкрити акторські здібності, а також майстерно використовувати вокальне дихання, розвивати природний тембр звучання голосу, його надзвичайно широкий діапазон (Джамала має майже 4 робочі октави у своєму діапазоні).

О. Шулпяков зазначав, що «однією з найважливіших умов формування виконавської майстерності є створення функціональних зв'язків між художнім мисленням, слухом, з одного боку, і сферою руху — з іншого» [3, с.11].

Під «сферою руху» малася на увазі єдність художнього мислення та технічного аспекту у виконавстві. Саме цю органічну єдність можна спостерігати, вивчаючи пісенну творчість Джамали. Зазначимо, що різностильові вокальні вподобання співачки стимулювали її не обмежуватися академічним вокалом. Виконавиця здійснює пошук та відбір необхідних жанрів протягом усього творчого шляху. Також вона почала самостійно вивчати різні вокально-виконавські та інструментальні стилі, при цьому опановуючи й інші манери співу (естрадну, джазову, народну). Джамала цікавиться музикою різних народів світу: українською, російською, американською, італійською, іспанською, німецькою, лагіноамериканською, кримськотатарською та ін.

Звернення до кримськотатарського етнічного мелосу зумовлене національним походженням Джамали (її батько є кримським татариним), це завжди позначається як на її виконавстві, так і на композиторській діяльності.

Проблему музичного виконавства досліджував В. В. Медушевський. У своїй статті «К проблеме сущности, эволюции и типологии музыкальных стилей», аналізуючи й вивчаючи виконавський і композиторський стилі, він підкреслював, що композиторський стиль Сергія Стравінського контрастніший з позиції використання жанрів, засобів музичної виразності, а тому й різноплановіший, порівняно зі стилем Олександра Скребіна [2, с.11].

Виконавський стиль Джамали належить до контрастного стилю, адже творчість співачки настільки оригінальна й індивідуальна, що її складно порівняти з творчою діяльністю інших вокалістів на українській естрадній сцені.

Вище зазначалося, що виконавиця сміливо поєднує такі стилі, як класичний, джазовий, естрадний, деякою мірою, народний, причому ці стилі можуть траплятися не тільки в одному з її сольних альбомів, а й в одному музичному творі. У процесі дослідження її пісенного репертуару іноді виникають певні труднощі, пов'язані з розумінням того, який саме стиль відіграє домінуючу роль в альбомі та загалом у всій творчості.

Під час аналізу виконавського стилю Джамали неможливо не помітити швидких змін регістрових переходів під час фонації. Особливо чітко можна почути це в пісні «History Repeating» з альбому «For Every Heart» 2011 р. Зміна регістрів відбувається в той момент, коли Джамала починає виконувати пісню в низькому регістрі: в її голосі відчувається насичений грудний, глибокий, оксамитовий тембр, навіть складається враження, ніби це зовсім не вона співає. Потім стрімко в приспіві пісні голос співачки звучить у високому регістрі, на нотах «фа», «соль» третьої октави, і це звучання приголомшує своєю дзвінкістю й емоційним напруженням. Контрастна зміна регістрів, котра підкріплена високим ступенем емоційності та динамічної насиченості є однією з головних особливостей вокально-виконавського стилю Джамали. Крім того, у цій пісні наявні елементи вокальної манери «*sprechsand*», що характерна для творчості виконавців Нової віденської школи ХХ ст.

У сольному альбомі «For Every Heart» 2011 р. особливо слід звернути увагу на пісні «Smile» та «Маменькин сынок». Куплети цих пісень Джамала виконує в естрадній манері, у якій не відчувається джазова й академічна підготовка виконавиці. Але в момент звучання приспіву та переходу до фіналу пісні маємо можливість почути майстерно і технічно досконало виконані джазові імпровізації, у яких нерідко трапляються елементи академічної манери співу. Імпровізації в піснях Джамали являють собою складні вокальні речення, у яких є насичені мелодійні звороти (стрімкі зміни регістрів, яскраві темброві переходи, мелізми).

Цікавим щодо дослідження виконавського стилю є останній альбом співачки, який дістав назву «Подих» (2015 р.), особливість якого полягає в тому, що він написаний у музичному стилі «*groovy feelings*» (*groovy* — з англійської перекладається як запальний, *feelings* — почуття), тобто «запальні почуття». Це новий стиль, що виник у ХХІ ст.,

у якому органічно поєдналися жанри: ритм-н-блюз, драм-н-бейс, даунтемпо, соул, електроніка і фанк [6].

Майже всі пісні альбому можна охарактеризувати як стилістично різнопланові композиції, котрі мають контрастний настрій: від жвавого та запального «Подих», «Чому саме тебе» (використані жанри: поп, соул, електро, джазові імпровізації) до ліричних, мрійливих і меланхолічних: «Шлях додому», «Drifting Apart feat», «Обещание» (поп, ритм-н-блюз, драм-н-бейс, соул).

Дещо новаторським рішенням Джамали в цьому альбомі, а також у її творчості взагалі було звернення до української та російської поезії ХХ ст., зокрема віршів письменниці-шістдесятниці Ліни Костенко (вірш «Неандертальці») та поетеси і прозаїка Марини Цветаєвої («Ночь»), які покладено на музику [6].

В альбомі «Подих» можна спостерігати, як еволюціонує та трансформується творчість співачки, а також збільшується використання вокальних стилів та манер у її пісенній творчості.

Слід зазначити, що Джамала є композитором та автором текстів власних пісень. Зі своєю піснею «1944» співачка, в умовах напруженої конкуренції, здобула перемогу в українському конкурсному відборі і тепер має представляти Україну на «Євробаченні — 2016». Пісня присвячена подіям з життя кримськотатарського народу, у ній є поєднання англійської та кримськотатарської мов, а також використання таких стилів, як поп, техно, джаз та пронизливі кримськотатарські наспіви. Ця композиція є новітньою у творчості співачки, адже вперше в ній розповідається про серйозні, трагедійні події.

Висновки. Таким чином, сучасне українське мистецтво естрадного напряму характеризується використанням різноманітної кількості стилів та жанрів, що зумовлено культурологічною ситуацією з її змінами й темпом розвитку.

Українська естрадна пісня у ХХІ ст. є явищем загальноєвропейського рівня, оскільки на її формування впливали народний мелос, рок, джазова, академічна, електронна, поп-музика та ін. Тенденції цих музичних напрямів значною мірою збагатили національну естрадну музичну культуру.

Творчість Джамали можна визначити як новий напрям розвитку сучасного українського естрадного мистецтва. Це пов'язано переважно з тим, що її виконавський стиль формувався під впливом українських, італійських, російських, американських, кримськотатарських культурних та вокальних традицій. Тому можна стверджувати про наявність таких явищ, як полістилістика та політембровість у її виконавській манері.

Кожен сольний альбом є сукупністю контрастних музичних композицій, у котрих органічно синтезувалися різноманітні виконавські стилі, що зумовлено яскравими тембральними «перевтіленнями» голосу співачки. Пісенна творчість Джамали зумовлює використання різних підходів у дослідженні та переосмисленні проблематики українського естрадного виконавства ХХІ ст.

Перспективами подальших досліджень є вивчення творчої діяльності сучасних українських естрадних виконавців: О. Пономарьова, Т. Кароль, З. Огневич та ін.

Список використаних джерел

1. Барановська М. С. Естрадно-вокальна музика в Україні кінця ХХ — початку ХХІ ст.: тенденції розвитку / М. С. Барановська // Вісн. Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. — Київ, 2013. — №28. — С. 5–10.
2. Медушевский В. В. К проблеме сущности, эволюции и типологии музыкальных стилей / В. В. Медушевский. — М : Музыкальный современник, 1984. — № 5. — С. 5–17.
3. Мозговий М. П. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства 17.00.01 / М. П. Мозговий. — Київ, 2007. — 17 с.
4. Москаленко В. Лекции по музыкальной интерперетации / В. Москаленко. — Київ : Клякса, 2013. — 272 с.
5. Шульпяков О. Музыкально-исполнительская техника и художественный образ / О. Шульпяков. — Л. : Музыка, 1986. — 126 с.
6. Джамаладінова С. Главная — Jamala [Електронний ресурс] / С. Джамаладінова. — Режим доступу: <http://jamalamusic.com/#/news/>. — Назва з екрану.

References

1. Baranovska M. S. Estradno-vokalna muzyka v Ukraini kintsia XX — pochatku XXI st.: tendentsii rozvytku / M. S. Baranovska // Visn. Kyiv. nats. un-tu kultury i mystetstv. — Kyiv, 2013. — №28. — S. 5–10.
2. Medushevskiy V. V. K probleme sushchnosti. evolyutsii i tipologii muzykalnykh stiley / V. V. Medushevskiy. — M : Muzykalnyy sovremennik. 1984. — № 5. — S. 5–17.
3. Mozghoviy M. P. Stanovlennia i tendentsii rozvytku ukrainskoi estradnoi pisni : avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva 17.00.01 / M. P. Mozghoviy. — Kyiv, 2007. — 17 s.
4. Moskalenko V. Lektсии po muzykalnoy interperetatsii / V. Moskalenko. — Kyiv: Klyaksa. 2013. — 272 s.
5. Shulpyakov O. Muzykalno-ispolnitelskaya tekhnika i khudozhestvennyy obraz / O. Shulpyakov. — L. : Muzyka. 1986. — 126 s.
6. Jamaladynova S. Hlavnaia — Jamala [Elektronnyi resurs] / S. Jamaladynova. — Rezhym dostupu: <http://jamalamusic.com/#/news/>. — Nazva z ekranu.

■ UDC 78.071.2(477) JAMALA

Boiko A. M., postgraduate student, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv
boyko_anechka@inbox.ru

JAMALA AS A REPRESENTATIVE OF VOCAL CULTURE OF CONTEMPORARY UKRAINE

The purpose of this study is to describe the characteristic features of Jamala's vocal and performance style and review the formation and development of Jamala's performance in relation to pop singers of contemporary Ukrainian culture and art in the early 21st century.

Research methodology. The study is based on the following methods: comparison, cultural study, analysis etc.

Results. It can be concluded that contemporary Ukrainian vocal show art is defined by a wide variety of styles and genres due to varied socio-cultural contexts and speeding up changes. Ukrainian variety arts of the 21st century is a unique European phenomenon, as its appearance has been influenced by folk, rock, jazz, academic, electronic, pop music and so on. It can be assumed that Jamala's creative work is a priority development field of contemporary Ukrainian vocal show art. She performs a spinto soprano, the music of her own composition on the junction of jazz, soul, world music and rhythm & blues with elements of classical and gospel. It testifies to the fact that her performance style has been formed under the influence of Ukrainian, Italian, Russian, American and Crimean Tatar culture and vocal traditions. It is claimed that her performance style is characterized by the non-traditional use of polystylistics and multi-timbral sound module and influenced by cultural and musical traditions of various countries of the world. Jamala's performing style requires various study approaches and reinterpretation of Ukrainian stage performance issues of the 21st century.

Novetly. An attempt is made at defining the characteristic features of Jamala's vocal and performance style in the context of Ukrainian vocal show art.

The practical significance. The obtained results make it possible to determine the development of Ukrainian vocal performing art in the 21st century.

Key words: style, performance style, vocal performance, Jamala, polystylistics, variety art.

Надійшла до редколегії 16.02.2016 р.